

Asia Konsolipelien tekijänoikeus ja lainausoikeus

Hakija Espoon kaupunginkirjasto

Annettu 26.5.2015

Tiivistelmä

Konsolipelit ovat yhteenliitettyinä teoksina tekijänoikeuslain suojaamia audiovisuaalisia multimediatuotteita, joihin sisältyvän ohjelmiston tarkoituksena on ohjata pelien toimintaa. Tekijänoikeuslain 19 § 3 momentin mukaan tekijän yksinoikeus saattaa yleisön saataviin tietokoneohjelman kappale ei raukea, vaikka teoksen kappale olisi tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu. Säännöstä ei sovelleta tietokonepelien eikä muiden sellaisten tuotteiden lainaamiseen, jotka sisältävät tietokoneohjelman, mutta jotka ovat pääasiallisesti muita kuin tietokoneohjelmatuotteita.

Tekijänoikeuslaki 1§, 19 §.

LAUSUNTOPYYNTÖ

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa konsolipelien lainaamisesta kirjastosta kysyen, tuleeko tekijänoikeuslain 19 § 1 ja 3 momenttia tulkita siten, että konsolipelit ovat vapaasti lainattavissa yleisölle, kun konsolipelin kappale on tekijän suostumuksella ensimmäisen kerran myyty tai muuten luovutettu?

VASTINE

Tekijänoikeusneuvosto on varannut BTJ Finland Oy:lle (jäljempänä vastineenantaja) mahdollisuuden antaa asiassa vastine. Vastineenantaja ei ota kantaa siihen, ovatko konsolipelit tulkittavissa tekijänoikeuslain 1 § 3 momentissa mainituiksi tietokoneella luettavassa muodossa oleviksi tietokoneohjelmiksi. Tuottajat ja studiot ovat tul-

kinneet konsolipelit tuotteiksi, jota mainittu tietokoneohjelmia koskeva poikkeus rajoittaa. Pelien tuottajat ja maahantuojat eivät tällä hetkellä anna kuin osan konsolipeleistään myyntiin lainausoikeuksin pelkästään kirjastomyyntiä harjoittaville välittäjille. Tietyt pelivalmistajat eivät anna mitään pelejään myytäväksi kirjastoille ja osalla konsolipelejä voi olla kirjastomyyntiä edeltävä karenssi-aika. Lainausoikeus nostaa hinta kirjastoille. Konsolipelien ostot on tällä hetkellä kielletty niin kirjastomyyntiin ostavalta muulta taholta kuten kirjastoilta suoraan kuluttajille myyvistä kaupoista.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Tietokone- ja konsolipelien tekijänoikeussuojan ja lainaamisoi- keuden arviointi

Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Tekijänoikeuslain 1 § sisältää esimerkkiluettelon tekijänoikeussuojaa saavista teostyypeistä. Suojaa saavat esimerkiksi kaunokirjalliset sekä selittävät kirjalliset ja suulliset esitykset, sävellysteokset, elokuvateokset sekä valokuvateokset ja muut kuvataiteen teokset. Tekijänoikeuslain 1 § 2 momentin mukaan kirjallisenä teoksena pidetään myös muun muassa karttaa sekä tietokoneohjelmaa.

Tekijänoikeussuojaa saadakseen kirjallisen tai taiteellisen tuotteen on ylitettävä niin sanottu teoskynnys, eli sen on oltava tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Itsenäisyys- ja omaperäisyysvaatimuksen katsotaan yleensä täyttyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Tekijänoikeussuojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tekijänoikeus suojaa sekä teosta kokonaisuutena että sellaista teoksen osaa, jota muusta teoksesta irrallaan tar-

kasteltuna voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena.

Tekijänoikeuslain 2 § 1 momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, laissa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna. Tekijänoikeuslain 2 § 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Tekijänoikeuslain 2 § 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun:

1) se välitetään yleisölle johtimitse tai johtimitta, mihin sisältyy myös teoksen välittäminen siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana; 2) se esitetään julkisesti esitystapahtumassa läsnä olevalle yleisölle; 3) sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen; taikka 4) sitä näytetään julkisesti teknistä apuvälinettä käyttämättä.

Julkisena esittämisenä ja yleisölle välittämisenä pidetään myös esittämistä ja välittämistä ansiotoiminnassa suurehkolle suljetulle piirille.

Teos voidaan luoda useiden henkilöiden yhteistyönä. Tällainen useiden tekijöiden luovista panoksista muodostuva teos voi olla joko yhteisteos tai yhteenliitetty teos. Yhteisteoksesta säädetään tekijänoikeuslain 6 §:ssä. Sen mukaan kahden tai useamman tekijän yhdessä luomaan teokseen, jossa tekijöiden osuudet eivät muodosta itsenäisiä teoksia, on tekijöillä tekijänoikeus yhteisesti. Kullakin heistä on kuitenkin valta vaatimusten esittämiseen oikeuden loukkauksen johdosta. Yhteenliitetty teos on kyseessä silloin, kun tekijöiden panokset kokonaisuudesta ovat toisistaan erotettavissa. Tällöin kukin tekijöistä määrää muista riippumatta vain omasta osuudestaan. Esimerkkinä yhteenliitetystä teoksesta voidaan mainita kirja, jossa on sekä tekstiä että kuvitusta. Yhteenliitettyihin teoksiin ei sovelleta tekijänoikeuslain 6 §:n yhteisteoksia koskevaa säännöstä.

Tietotekniikan kehityksen ja laajamittaisen käyttöönoton myötä niin sanotut multimediatuotteet ovat yleistyneet voimakkaasti. Multimediateokset ovat sisällöltään ja luonteeltaan hyvin erilaisia. Joissakin korostuu tietojen

kokoaminen ja hakeminen, kuten tietosanakirjat ja muut hakuteokset. Oikeuskirjallisuudessa on todettu, että tällaisia multimediatuotteita voitaisiin pitää lähinnä kirjallisina teoksina, vaikka niihin sisältyisi otteita elokuvateoksista. Joissakin tapauksissa taas multimediassa korostuu audiovisuaalinen kokonaisuus, jolloin olisi luontevampaa katsoa multimediateos elokuvateokseksi.

Tietokonepelejä on puolestaan usein luonnehdittu audiovisuaalisiksi multimediatuotteiksi niiden sisältäessä ääntä, liikkuvaa kuvaa ja tietokoneohjelmia. Multimediatuotteet voivat sisältää myös tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jäävää materiaalia (esim. luonnosta äänitetyt lintujen äänet). Tyypillistä alan kehitykselle on erilaisten mediaalustojen, jolle teokset on tallennettu, määrän kasvu ja vaihtoehtoisuus samankin teoksen suhteen.

Siitä, miksi teostyyppiä multimedia pitäisi katsoa, on esitetty oikeuskirjallisuudessa erilaisia näkemyksiä. Multimediaa voidaan pitää esimerkiksi taiteellisena tai kirjallisena teoksena, yhteenliitettynä teoksena, elokuvateoksena taikka kokoomateoksena. Multimediatuote, joka ei yllä teostasoon, voi saada tekijänoikeuslain 49 § 1 momentin 2 kohdan nojalla suojaa tietokantana. (Harenko, Kristiina: *Multimedian tekijänoikeudet - perusteita ja arvioita*, s. 6-, Haarmann, Pirkko-Liisa: *Tekijänoikeus & lähioikeudet*, s. 42).

Teostyyppin valinta vaikuttaa multimediatuotteeseen kohdistuvan tekijänoikeudellisen suojan sisältöön, sillä eri teostyyppien kohdellaan tekijänoikeuslaissa osin eri tavoin. Eräät säännökset koskevat vain kirjallisia ja sävellysteoksia ja eräät vain taideteoksia.

Elokuvateoksia kohdellaan laissa eräin kohdin muista teostyypeistä poiketen. Tekijänoikeuslain 19.3 §, 25j §, 25k § ja 40 b § sisältävät tietokoneohjelmia koskevia erityissäännöksiä. Tekijänoikeuden rajoituksista säädetään tekijänoikeuslain 2 luvussa. Myös tekijänoikeuden rajoituksia sovelletaan vastaavasti eri tavalla eri teostyyppisiin. Esimerkiksi tekijänoikeuden haltijan yksinomaisen levitysoikeuden rajoituksia (lain 19 §) ei ole säädetty elokuvateoksia ja tietokoneella luettavassa muodossa olevia tietokoneohjelmia koskeviksi. Tekijänoikeuslaissa ei ole olemassa erityisiä multimediaa koskevia säännöksiä. (Harenko, Kristiina: *Multimedian tekijänoikeudet - perusteita*

ja arvioita, s. 6-, Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus & lähioikeudet, s. 42).

Oikeuskirjallisuudessa on esitetty myös, että multimediaan sovellettavat säännökset voitaisiin valita multimedian pääasiallisen teostyyppin mukaan. Koska multimediateokset ovat hyvin erilaisia, lienee perusteltua ratkaista multimedian teostyyppi tapauskohtaisesti. (Harenko, Kristiina: Multimedian tekijänoikeudet - perusteita ja arvioita, s. 8, 12) .

Tekijänoikeuden rajoitukseen kuuluviin tekijänoikeuden haltijan yksinomaisen levitysoikeuden rajoituksista säädetään mainitussa tekijänoikeuslain 19 § 1 momentissa: Kun teoksen kappale on tekijän suostumuksella ensimmäisen kerran myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueella, kappaleen saa levittää edelleen. 2 momentin mukaan mitä 1 momentissa säädetään, ei koske teoksen kappaleen saattamista yleisön saataviin vuokraamalla tai siihen verrattavalla oikeustoimella. Rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuotteen saa kuitenkin vuokrata yleisölle.

Kyseisen lainkohdan 3 momentin mukaan mitä 1 momentissa säädetään, ei koske elokuvateoksen tai tietokoneella luettavassa muodossa olevan tietokoneohjelman kappaleen saattamista yleisön saataviin lainaamalla. Lainkohdan 5 momentin mukaisesti teoksen kappaleen, joka on tekijän suostumuksella ensimmäisen kerran myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu Euroopan talousalueen ulkopuolella, saa 1 momentin mukaisesti 3 momentissa olevin rajoituksin mm. saattaa yleisön saataviin lainaamalla.

Hallituksen esityksen (HE 287/1994) yksityiskohtaiset perustelut 19 § 3 momentin osalta kuuluvat: ”Säännöstä ei ole tarkoitettu sovellettavaksi sellaisen tuotteen lainaamiseen, johon sisältyy tietokoneohjelma, jos kyseessä on pääasiallisesti muu kuin ohjelmatuote. Esimerkkinä voidaan mainita elektroninen kirja, joka rinnastuu muihin kirjoihin, vaikka sen osana olisi myös hakuohjelma. Tällaisen elektronisen kirjan lainaamiseen yleisölle ei tarvita lupaa. Kuitenkin jos ohjelmaa levitetään tuotteesta erillään, vaaditaan ohjelman lainaamiseen yleisölle oikeudenhaltijan lupa. Pykälän 3 momentin mukaan tekijän lupa tarvitaan myös elokuvateoksen kappaleen lainaamiseen yleisölle. Säännös on tarkoitettu sovellettavaksi tal-

lenteisiin, joiden pääasiallisena sisältönä on elokuvateos. Esimerkiksi sellaisen multimediatuotteen, johon muun aineiston ohella sisältyy katkelmia elokuvista, lainaamiseen yleisölle ei tarvita lupaa.”

Tietokonepelien tekijänoikeudellista asemaa on tarkasteltu aiemmin laajasti tekijänoikeusneuvoston ratkaisussa 2001:15, jossa niitä päädyttiin pitämään yhteenliitettyinä teoksina.

Analyysi ja johtopäätökset konsolipelien tekijänoikeussuojasta ja lainaamisoikeudesta

Teknisesti arvioiden konsolipelit ovat viime kädessä tietokonepelejä. Pelikonsoli on useimmissa tapauksissa viihdekäyttöön, ensisijassa juuri pelien pelaamiseen suunniteltu henkilökohtainen tietokone, jonka ohjelmisto- ja laittearkkitehtuuri on suunniteltu ja laitteisto valmistettu ensisijaisesti pelikäyttöön, usein yhden valmistajan toimesta ja tämän markkinoimia pelejä ja muuta viihdettä silmällä pitäen.

Tietokonepelit eivät ole tekijänoikeudellisesti arvostellessa kaikilta ominaisuuksiltaan verrattavissa kirjoihin tai elokuviin. Tekijänoikeusneuvoston ratkaisussa 1992:3 päädyttiin siihen, etteivät videotietokonepelit olleet kokonaisuutena elokuvateoksia. Pikemminkin ne ovat oma, audiovisuaalinen multi- tai monimediateoksien ryhmään kuuluva, laajasti käytetty ja kaupallisesti merkittävä teoslaji, joka on yleisemmin luonnehdittavissa tekijänoikeuden perinteistä termiikkaa käyttäen usein yhteenliitetyksi teokseksi. Tekijänoikeusneuvosto päätyi tähän ratkaisussaan 2001:15 multimedian lainaamisen yhteydessä.

Useimmiten tietokonepelit sisältävät ääntä, graafisia elementtejä, liikkuvaa tai liikkumatonta kuvaa ja tietokoneohjelmistoja vaihtelevissa määrin muodostaen monitahoisen aineistokokonaisuuden kuten Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisussa C-355/12 (Nintendo vastaan PC Box and 9Net) on todettu. Pelien sisältämän tietokoneohjelmien tarkoituksena on useimmiten pääsääntöisesti ohjata pelien toimintaa. Käyttäjän kannalta olennainen piirre on niiden toiminnallinen vuorovaikutteisuus: Käyttäjän tekemien valintojen perusteella yksittäisen pelaajan

pelikokemus voi vaihdella voimakkaastikin pelikerrasta ja –tilanteesta toiseen.

Yhteenliitettyssä teoksessa suojaa saavat tietokoneohjelma kirjallisena teoksena, musiikki sävellysteoksena ja kuvat eri tyyppisinä kuvataiteen tuotteina. Kukin yhteenliitetyn teoksen tekijöistä määrää muista riippumatta omasta osuudestaan. Kullakin tekijällä on tekijänoikeuslain 2 §:ssä tarkoitettu tekijänoikeus omaan osuuteensa. Tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa, laissa säädetyin rajoituksin, lähtökohtaisesti yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin esimerkiksi tarjoamalla teoksen kappale lainattavaksi.

Tekijänoikeuslain esitöiden (HE 287/1994) mukaan lain 19 § 3 momentin mukaan oikeus tietokoneella luettavassa muodossa olevan tietokoneohjelman kappaleen saattamiseen yleisön saataviin lainaamalla ei raukea, vaikka teoksen kappale olisi tekijän suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu, ei ole tarkoitettu sovellettavaksi sellaisten tuotteiden lainaamiseen, jotka sisältävät tietokoneohjelman, mutta jotka ovat pääasiallisesti muita kuin tietokoneohjelmatuotteita.

Tekijänoikeusneuvosto on myös ottanut huomioon EU-tuomioistuimen antaman ratkaisun C-355/12 Nintendo vastaan PC Box and 9Net. Tuomioistuin totesi ratkaisun kohdassa 23, että videopelit ovat monitahoinen aineistokokonaisuus, joihin kuuluu paitsi tietokoneohjelma, myös graafiset elementit ja äänielementit, joilla siitä huolimatta, että ne on koodattu tietokonekielille, on oma luova arvo, jota ei voida supistaa koodaukseen. Näin ollen videopelit ei voi pitää yksinomaan tietokoneohjelmina.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että nykyään tietokonepelejä ei useimmiten ole pidettävä vain tietokoneohjelmina tai elokuvateoksina. Siksi tällaisten tuotteiden levitysoikeudet raukeavat tekijänoikeuslain 19 § 1 momentin nojalla, kun tietokonepelin kappale on tekijän tai tekijänoikeuden haltijan suostumuksella myyty tai muutoin pysyvästi luovutettu. Oikeuksien raukeaminen kohdistuu vain tekijän suostumuksella myytyyn tai muutoin pysyvästi luovutettuun teoskappaleeseen tai teoskappaleisiin, ei itse teokseen. Tällaisten tallenteiden lainaaminen ei siten edellytä tekijän tai tekijänoikeuden haltijan lupaa.

Tekijänoikeuslain 19 § 4:n mukaan teoksen tekijällä on oikeus korvaukseen teoksensa kappaleiden lainaamisesta yleisölle, lukuun ottamatta rakennustaiteen, taidekäsitön ja taideteollisuuden tuotteita. Korvausta voidaan vaatia ainoastaan kolmen viimeisimmän kalenterivuoden aikana tapahtuneesta lainaamisesta. Oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan ole, jos lainaaminen tapahtuu tutkimusta tai opetustoimintaa palvelevasta kirjastosta. Tässä momentissa tarkoitettuun oikeuteen sovelletaan, mitä 41 §:ssä säädetään. Oikeustoimi, jolla tekijä luovuttaa oikeutensa tässä momentissa tarkoitettuun korvaukseen, on mitätön.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Pirjo Kontkanen, Ilmo Laevuo, Aku Toivonen, Tuula Hämäläinen, Anniina Huttunen, Jussi Mäkinen, Mari Lampenius, Tiina Toivonen.